

جلوه‌های قرآنی سیره‌ی حضرت امام خمینی (ره)
استاد شهید مطهری، پرچمدار احیای شخصیت زن
مسلمان
خانواده قرآنی در دیدگاه مقام معظم رهبری
حقوق زنان در سوره‌های نساء قرآنی

اندیشه‌های تاریخی-سیاسی و اجتماعی

جلوه‌های قرآنی سیره‌ی

حضرت امام خمینی (ره)

سیدمحمدرضا علاء‌الدین

مقدمه

گلی از سلاله پاک رسول الله (صلی الله علیه وآله وسلم) در بوستان اهل بیت عصمت و طهارت (علیهم السلام)، شکفت که عطر وجودش عالم را معطر ساخت. او که شاگرد صالح مکتب قرآن و عترت بود، او که درس اخلاص و ایمان و محبت را در بالاترین حد فرا گرفت و خود مربی جهانیان و غفلت زدگان عصر ما گردید.

حضرت امام خمینی؛ لحظات سال‌های عمر خود را به تلاوت و تدبیر در آیات و انس همیشگی با قرآن و عمل به آیات نورانی آن و تفسیر و تبیین آیاتش در صحته‌ها و عرصه‌های مختلف سپری نموده بود و فکر و ذهن و اندیشه و عمل و اخلاق و همه چیز رنگ و صبغه‌ی قرآنی داشت و کوشید تا قرآن را در متن زندگی جامعه اسلامی قرار دهد و موجبات رونق ارزش‌های قرآنی را فراهم آورد. در این مقاله قصد داریم درس‌هایی عملی از جلوه‌های قرآنی حضرت امام خمینی (ره) را با رویکرد به تربیت قرآنی ایشان به رشته‌ی تحریر درآوریم تا از این طریق به اثبات برکات و عنایات انس و عمل به قرآن بپردازیم و برای حرکت آگاهانه به سمت قرآن کریم راه را بشناسیم.

امام خمینی، انسان کمال یافته در مدرسه‌ی جهان شمول قرآن

— بزرگترین مشخصه‌ی نظام اخلاقی و تربیتی قرآن کریم، که آن را از دیگر نظام‌های اخلاقی و تربیتی متمایز می‌سازد اصل اعتدال و دلالت و تأکید بر پرورش همه‌ی ابعاد وجودی انسان و پرهیز از تک بعدی شدن است. در قرآن کریم دنیا و آخرت، سیاست و دیانت، ماده و معنی، علم و جهل، جسم و جان، به شدت با هم پیوستگی و ارتباط دارند و رعایت اعتدال در ابعاد مختلف تنها راه تکامل و سعادت انسان معرفی شده است. امام خمینی (ره) از معدود انسان‌هایی بود که همچون اجداد پاکش ائمه‌ی معصومین (علیهم السلام) در شخصیت خویش صفات به ظاهر متضاد را وحدت بخشیده بود، همانطور که علوم مختلف از جمله عرفان، فلسفه، کلام، فقه، تفسیر، جامعه‌شناسی، انسان‌شناسی، تاریخ — شعر و ادبیات و سیاست که ظاهراً با هم متضاد هستند را در خود جمع نموده بود. او یکی از عاملان حقیقی آیات قرآن کریم بود که سالیان متوالی؛ با اعتکاف در معتکف آستان قرآن و با تهذیب نفس؛ و خروج از بیت تاریک نفس؛ با تلاوت قرآن انس گرفته و بهره‌ها اندوخته بود و آثار مکتوب و غیر مکتوب او غنیمتی گرانبها برای عاشقان و تشنگان معارف قرآنی به شمار می‌آید.

وجود امام منشور انواری مختلف در ابعادی گوناگون بود. ایشان در ارتباط با تربیت همه‌جانبه‌ی قرآن فرموده‌اند: «قرآن کتاب انسان‌سازی است. (۱) و باید تربیت، تربیت قرآنی باشد (۲)» «و قرآن برای تربیت ما آمده است. تا تبعیت از آن نکنیم به همه ابعادش، تربیت نمی‌شویم» (۳) «مسلمان این است که همه چیزهایی که نبی اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم) آورده را قبول کند و بدان عمل کند» (۴)

و از آنجا که امام؛ عامل به همه‌ی ابعاد قرآن بودند شعاع شخصیتی بسیار گسترده داشت و مردم در چهره‌ی ایشان سیره‌ی معصومین (علیهم السلام) که سرچشمه همه کمالات و زیبایی‌های معنوی بودند را متجلی می‌دیدند و بسیاری از تحولات مردم در پرتو تربیت و شخصیت

- ۱- قرآن در قرآن - اثر عباس عزیزی - ص ۱۴.
- ۲- همان - ص ۱۱.
- ۳- فرهنگ تعلیم و تربیت - ص ۴۸.
- ۴- همانجا.

قرآنی امام بود که به حق فضایل و ارزش های اخلاقی را در مقام عمل به منصفه ی ظهور رسانده بودند.

آنها که در پی یافتن رمز موفقیت و استواری حضرت امام هستند باید قبل از هر چیز به نوع تعلیم و تربیت قرآنی او که از ایام کودکی و دوران نوجوانی و جوانی ایشان حاکم بوده است توجه کنند؛ نکات مبتنی بر معارف بلند قرآنی که در شرح چهل حدیث و تفسیر سوره ی حمد و کتب و سخنرانی های اخلاقی و عرفانی و سیاسی آمده است، از انس و دلباختگی او به قرآن کریم حکایت می کند.

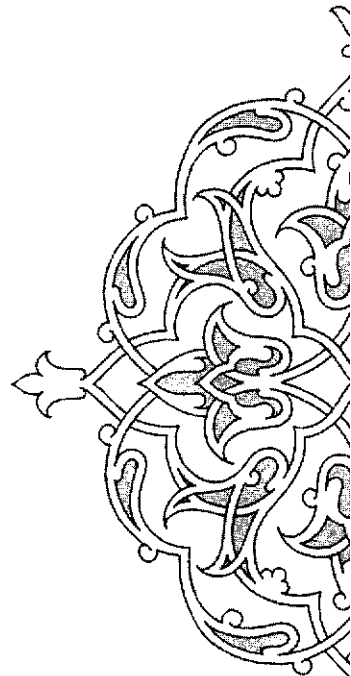

تربیت و تزکیه قرآنی از دیدگاه امام خمینی (ره)

نظرگاه اخلاقی و تربیتی حضرت امام، مبتنی بر همان اندیشه ی قرآنی است که خدای تبارک و تعالی پس از هفت سوگند آشکار به مظاهر عظیم طبیعت و نفس انسانی با صراحت و قاطعیت می - فرماید: «قد افلح من زکّیها و قد خاب من دستّیها (۵) رستگاری انسان و جوامع انسانی تنها از یک معبر قابل دست یابی است و آن تزکیه و تربیت نفوس انسانی است و ورای آن، جز گردابی از سرگردانی و بحران اجتماعی و خسران دائمی چیز دیگری نیست.

امام بارها می فرمودند: «عالم محضر خداست» اینگونه خدا باوری و جهان بینی است که می تواند انسان هایی اینچنین تربیت کند و تا این باورهای قرآنی عمومیت نیابد، سعادت و آرامش حقیقی و تمدن واقعی دست نیافتنی باقی خواهد ماند.

حضرت امام در ارتباط با پیوستگی (علم و تربیت و تزکیه) با توجه به آیه ی شریفه (و علّم آدم الاسماء کلّها) (۶) فرموده اند (علم به دو قسم است ۱ - علم حصولی (که تصوّر و تصدیق فکر و اندیشه است) این گاهی به عمل می نشیند و گاهی به عمل نمی نشیند. ۲ - علم شهودی (که با تربیت و تزکیه همراه است) این علم همیشه به عمل آمیخته است. ایشان تزکیه را مقدم بر تعلیم می دانند و با توجه به آیه «یُزکّیهم و یُعَلِّمُهُم الکتاب و الحکمه» (۷) فرموده اند: «اگر در بعضی از آیات قرآن تعلیم

قبل از تزکیه ذکر شده برای آن است که تعلیم مقدمه‌ی تزکیه است نه مقدم بر تزکیه (۸) «علم و دانش، اگر در کنار آن تربیت نباشد مضر است. تربیت کنید، مهم، تربیت است. علم تنها فایده ندارد، علم تنها مضر است. این دوسخن نشان می‌دهد که انسان اگر گرفتار اصطلاحات علمی شد هرگز به نزاهت تزکیه و تربیت نفس نمی‌رسد. وقتی به نزاهت تزکیه نرسید به جای اینکه خود را نبیند، همواره کمالات خود را می‌بیند، چون انسان با چهره محبت، خود را می‌بیند (حب شیء یعمی و یصم) همانطوری که دشمن نمی‌گذارد انسان نکات مثبت را در انسان‌های دیگر ببیند. خود دوستی هم نمی‌گذارد انسان نقاط ضعف را ببیند و در پی اصلاح و تزکیه و تربیت کامل خود برآید.» (۹)

نکته دیگری که امام خمینی (ره) در جهاد اکبر، در مبارزه با نفس، مسئله‌ی تزکیه را مطرح می‌نماید این آیه‌ی قرآن است: «وَالَّذِينَ كَفَرُوا لَوْ تَغفلون عن اسلحتکم» (۱۰) یعنی کافران علاقه مند هستند که شما از سلاحتان غافل باشید. این اصل که در جنگ کوچک (جهاد اصغر) سلاح، آهن است، ولی در جهاد اکبر، سلاح، آه است نه آهن. یعنی جهاد اکبر چنانکه امام علی (علیه السلام) در دعای کمیل خود را نیازمند راز و نیاز و ذکر و دعا و طاعت و عبادت و گریه همراه با امید و رجاء به محضر حضرت حق تبارک و تعالی می‌داند تا نتیجه بگیرد، با بررسی سیره‌ی قرآنی امام می‌بینیم ساعات زندگانی ایشان از دعا و ذکر و عبادت بویژه نماز شب و گریه مشحون است و ایشان مسلح به سلاح دعا و عبادت در جهاد اکبر است و این نکته برای اهل تزکیه درس‌های فراوان دارد.

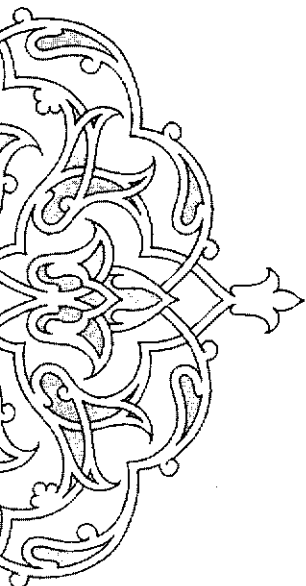
● اهمیت تربیت قرآنی از دیدگاه امام خمینی:

آنچه جلوه‌های قرآنی حضرت امام یا به عبارت دیگر راه و روش زندگی ایشان را شکل داده بود، تربیت یافتگی ایشان در مکتب قرآن بود و بدین جهت به اهمیت تربیت قرآنی در شکل‌گیری شخصیت انسان از دیدگاه امام خمینی نظری گذرا داریم.

— تربیت قرآنی از نظر امام دارای اهمیتی فوق العاده است از این

- ۵- قرآن کریم - سوره شمس - آیه ۹ و ۱۰.
- ۶- همان - سوره بقره - آیه ۳۱.
- ۷- همان - سوره جمعه - آیه ۲.
- ۸- مصباح الهدایه اثر حضرت امام خمینی.
- ۹- همان.

رو پیوسته اهمیّت آن را با توجّه به آثار آن گوشزد کرده‌اند «انبیایی که از طرف خدای تبارک و تعالی آمده‌اند برای تربیت بشر و برای انسان سازی آمده‌اند تمام کتب انبیاء خصوصاً کتاب مقدس قرآن کریم کوشش دارند به اینکه انسان را تربیت کنند برای اینکه با تربیت انسان عالم اصلاح می‌شود. آنقدر که انسان تربیت نشده برای جوامع مضر است، هیچ شیطان و حیوانی و هیچ موجودی آن قدر مضر نیست و آنقدر که انسان تربیت شده برای جوامع مفید است، هیچ ملائکه و موجودی آن قدر مفید نیست. اساس عالم بر تربیت انسان است. انسان عصاره‌ی همه موجودات و فشرده‌ی تمام عالم است و انبیاء آمده‌اند برای اینکه این عصاره بالقوه را بالفعل کنند و انسان یک موجود الهی بشود» (۱۱)

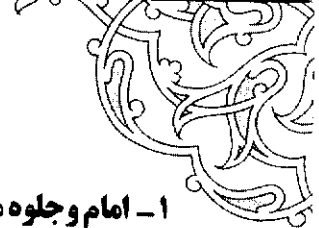
امام با توجّه به آیات قرآنی که انسان را به انجام عمل صالح فرامی‌خواند، تربیت قرآنی را هماهنگ با نفس و فطرت خداخواه می‌داند و می‌فرماید:

«اعمال صالحه‌آنجایی است که سازش داشته باشد با نفس انسان. نفس انسان سعادت‌مند خلق شده است، یعنی استعداد سعادت در آن هست و فطرت انسان، فطرت سعید است، عمل صالح آن است که با این فطرت سازش داشته باشد» (۱۲)

امام مهمترین اثر تربیت قرآنی را تحصیل کمال واقعی دانسته و فرموده‌اند:

«انسان با تربیت به منتهی مسیری که رسیدن به کمال مطلق است نایل می‌شود و اگر به کمال مطلق رسید این طمأنینه برایش حاصل می‌شود و اطمینان قلوب به رسیدن به خداست» (۱۳)

دامنه‌ی تربیت قرآنی محدود نیست و تا آنجا ادامه دارد که انسان به مقام خاص برسد. امام در این ارتباط فرموده‌اند: «انسان مراتب سیرش از طبیعت است تا مافوق طبیعت، تا برسد به آنجایی که مقام الوهیت است. انسان با تربیت‌های صحیح، تمام معنویت‌ها و مراتب معنوی را در خودش ایجاد می‌کند و به یک مقامی که حتی فوق مقام ملائکه الله است و غیر از خدا هیچ نمی‌بیند، می‌رسد» (۱۴)

۱- امام و جلوه محبت قرآنی

وقتی یک رهبر، معلّم، پیشوا به مردمش محبت و رزید و جان آنان را شاداب و اشباع نمود، محبت آنان هم به رهبر جلب می شود و آن وقت در راه اجرای فرامین آن رهبر سر از پا نمی شناسند و رهبر در سایه ی چنین مردمی به همه ی اهداف متعالی خویش می رسد و امام خمینی در عصر ما آتشفشانی کاستی ناپذیر، مایه ی محبت و رأفت به مردم مؤمن و مسلمان و جوانان امت اسلامی بودند.

— یک نمونه:

یکی از نمونه های محبت و رزی ایشان: پس از شهادت فرزندشان حاج آقا مصطفی بود که همه انتظار داشتند که امام (ره) درسشان را لااقل تا چهلّم ایشان تعطیل کنند ولی امام فردای آن روز به محل درس آمدند و گفتند: من نمی خواهم شهادت مصطفی موجب تعطیل درس ها بشود. لازم نیست شما درس ها را برای گریه کردن بر او تعطیل کنید. شما عزیزان همه مصطفای من هستید، بروید و مشغول درس و بحث تان باشید. (۱۵)

روش محبت یکی از روش های تربیتی بسیار مؤثر است و نشان شرح صدر و نفس مطمئنه داشتن فرد است. خدایتعالی رمز پیروزی پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم) را در همین شرح صدر و محبت و رزی پیامبر اکرم به امت می داند.

«فَمَا رَحْمَةٌ مِنَ اللَّهِ لَنْتَ لَهُمْ وَلَوْ كُنْتَ فَظًّا غَلِيظَ الْقَلْبِ لَانْفَضَّوْا مِنْ حَوْلِكَ فَاعْفُ عَنْهُمْ وَاسْتَغْفِرْ لَهُمْ وَشَاوِرْهُمْ فِي الْأَمْرِ» (۱۶)

از جلوه های دیگر محبت و رزی که در آیه ذکر گردیده و در رفتار فردی و خانوادگی و عملکرد سیاسی اجتماعی حضرت امام بسیار مشهود بود، گذشت و عفو، دعا و طلب آمرزش برای افراد، مشورت کردن با افراد و به عبارت دیگر شخصیت دادن به افراد بود، تا در پرتو نور محبت قرآنی امام افراد متحوّل و تربیت شوند.

- ۱۰- قرآن کریم - سوره نساء - آیه ۱۰۳.
- ۱۱- صحیفه نور - ج ۱۴ - ص ۱۰۳.
- ۱۲- صحیفه نور - ج ۶ - ص ۲۷۹.
- ۱۳- همان .
- ۱۴- همان - ج ۷ - ص ۲۸۲.
- ۱۵- اندیشه و آثار تربیتی امام خمینی - ص ۵۴۷.
- ۱۶- قرآن کریم - سوره آل عمران - آیه ۱۵۹.

۲- امام و جلوه امید و بشارت قرآنی

یکی از اصولی که حضرت امام (ره) همواره بر آن تکیه و تأکید داشته‌اند (اصل امید) در تعلیم و تربیت است. امید از عوامل موفقیت و یأس از عوامل شکست است. انسان وقتی در امور مختلف زندگی (مسائل فردی و اجتماعی، مادی و معنوی) گرفتار یأس شد، توان حرکت و تلاش و مبارزه با موانع را از دست می‌دهد و دچار عقب ماندگی می‌شود.

حضرت امام (ره) امید را از جنود و لشگریان خدای رحمان و یأس را از جنود و لشگریان شیطان دانسته و فرموده‌اند (ما باید این جنود ابلیس را کنار بزنیم و امید که از جنود الله است، در خودمان زنده کنیم). (۱۷)

حضرت امام (ره) با توجه آیه‌ی شریفه قرآن: «لَا تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ» (۱۸) فرموده‌اند (هیچ وقت کلمه یأس را در ذهنتان وارد نکنید که این از جنود شیطان است) (۱۹) و چون امید از جنود الله است خطاب به همه نویسندگان و گویندگان فرموده‌اند: «نویسنده‌های ما، گویندگان ما همه شان دنبال این باشند که به این ملت امید بدهند، در ملت امید ایجاد کنند، اطمینان بدهند و استقلال روحی در ملت ایجاد کنند، اگر این خدمت را انجام دهند ما تا آخر پیروز هستیم.» (۲۰)

و در مبارزه با گناهان و سیر و سلوک معنوی خطاب به همه ما فرموده‌اند:

«تو نیز مایوس نباش که یأس از اقبال بزرگ است به قدر میسور در رفع حجب و شکستن اقبال برای رسیدن به آب زلال و سرچشمه نور، کوشش کن» (۲۱)

۳- امام خمینی و جلوه‌های اخلاص قرآنی

قرآن کریم می‌فرماید: «قُلْ إِنَّمَا أَعِظُكُمْ بِوَاحِدَةٍ أَنْ تَقُومُوا لِلَّهِ مَثْنَى وَفِرَادَى» (۲۲)

قرآن کریم، محور حرکت انبیاء و داعی و محرک آنها برای حرکت را، اخلاص و توجه تام آنها به حضرت رَبُّ الْعَالَمِينَ معرفی می‌کند. نیت مشخصه‌ی شعاع دید و برد عملی انسان است. اعمال از نیت رنگ می‌گیرد، و در همان محدوده اثر آفرین می‌شود.

حضرت امام خمینی(ره) با توجه به عنصر اثر گذار (اخلاص) فرموده‌اند: «کسی که دارای حُبّ جاه و ریاست است و این حُبّ ملکه نفسانیه و شاکله روح او شده است، (۲۳) غایت آمال او رسیدن به آن مطلوب است و افعال صادره از او تابع آن غایت است» حضرت امام خمینی(ره) در تمام فعالیت‌های خود گوهر اخلاص را به همراه داشتند و همین امر سبب شده بود تمام اقشار مردم بالاترین ارادت و شیفتگی خود را به این اُسوه‌ی حسنه‌ای که خالصانه برای احیاء اسلام و قرآن به پا خاسته بود ابراز دارند و حرف او را با جان و دل پذیرا باشند و او با تمام خدمت‌هایی که به جهان اسلام و مسلمین کرده بود می‌گفت من طلبه‌ای بیش نیستم. حضرت امام در کلامی دیگر در ارتباط با اهمیّت اخلاص فرموده‌اند:

«با هر ریاضت و جدیتی شده قصد خود را تخلیص کنید. سرمایه‌ی نجات و سرچشمه فیوضات تخلیص نیت و نیت خالص است.» «من اخلص لله اربعین صباحاً جرت ینابیع الحکمة من قلبه علی لسانه» (۲۴) حضرت امام، کسب اخلاص را توجه ویژه به سیره‌ی ائمه اطهار(علیهم السلام) از جمله امیرالمؤمنین علی(ع) دانسته و فرموده‌اند:

(خداوند چند آیه برای چند قرص نان که حضرت امیر (سلام الله علیه) و حضرت فاطمه زهرا (سلام الله علیها) صدقه دادند، نازل فرمود. این آیات برای قرص نان نیست. این آیات برای اخلاص، برای آنکه برای خدا بود نازل شد (۲۵) و همچنین فرموده‌اند:

(روایتی است از رسول اکرم(صلی الله علیه و آله) و (ضربة علی یوم الخندق افضل من عبادة الثقلین) آنچه این یک ضربت را با عبادت ثقلین، عبادت جن و انس) مقابل کرده مرتبه اخلاص است. (۲۶)

● دو نمونه

امام خمینی از روز جوانی که به مقام اجتهاد رسید تا زمانی که بر کرسی قیادت و امامت نشست، در راه شناساندن خود و به دست آوردن مقام و مسند کوچکترین گامی برداشت و از ریاست و مقام و مرجعیت و تبلیغات شخصی فراری بود و اینها همه از اخلاص قرآنی امام نشأت می‌گرفت به دو نمونه از صدها رفتار مخلصانه ایشان توجه نمایید.

سالها پیش از درگذشت مرحوم آیه الله العظمی بروجردی (ره) امام بر دو کتاب (وسیله) و (عروه) حاشیه نوشته بودند و حاشیه بر این دو کتاب در مرجعیت هر فقیهی دخیل بود. ولی هیچ کس از این موضوع خبر نداشت تا بعد از درگذشت مرحوم آیه الله العظمی بروجردی، تازه افراد فهمیدند که امام بر این دو کتاب حاشیه داشته است.

بعد از درگذشت آیه الله حکیم در نجف عده‌ای از شهرهای موصل و کرکوک آمدند و گفتند ما از آقای حکیم تقلید می‌کردیم الآن از چه کسی تقلید کنیم امام با اینکه می‌توانستند رساله‌ی خود را به آنها بدهند اینکار را نکردند و فرمودند به تقلید از آقای حکیم باقی باشید. این خیلی عظمت می‌خواهد که اشخاصی پیش یک مرجع بیایند و آن مرجع این گونه بگوید. (۲۷)

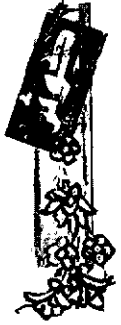
۴ - امام و جلوه ادعیه و نیایش‌های قرآنی

قرآن در آیات متعدد مخاطبان خود را به دعا و فرهنگ دعا و آفاق و اعمال و احوال و ابعاد دعا دعوت کرده است. در سیره‌ی قرآنی امام «دعا» به عنوان یک روش مؤثر در تعلیم و تربیت و تهذیب و تزکیه و بهسازی و سالم سازی فرد و محیط مورد توجه و تأکید بوده است.

روش «دعا» در نظام فکری حضرت امام معنا دار است. چرا که دعا روشی است که انسان را به عالم بالا وصل می‌کند تا با عنایات و توجهات حضرت حق تعالی در دنیا حیات طیبه داشته باشد.

دعا کلید گشودن درهای رحمت و عنایت الهی است.

حضرت امام با توجه به جایگاه ادعیه‌ی ائمه اطهار (علیهم السلام)

آنها را «قرآن صاعد» نامیده‌اند و در کلامی فرموده‌اند: ما مفتخریم که ادعیه‌ی حیات بخش که او را قرآن صاعد می‌خوانند از ائمه‌ی معصومین ماست. ما به مناجات شعبانیه امامان و دعای عرفات حسین بن علی (علیهم‌السلام) و صحیفه سجادیه، این زبور آل محمد و صحیفه‌ی فاطمیه که کتاب الهام شده از جانب خداوند تعالی به زهرای مرضیه (سلام الله علیها) است، افتخار می‌کنیم. (۲۸)

و همچنین فرموده‌اند: مطالعه در ادعیه معصومین (علیهم‌السلام) و سوز و گداز آنان از خوف حق و عذاب او سرلوحه افکار و رفتار (ما) باشد. (۲۹) و در کلامی دیگر فرموده‌اند: «دعاهایی که از گنجینه وحی و شریعت و حاملان علم و حکمت نقل شده است از بزرگترین نعمت‌های خداوند بر بندگان و رحمت گسترده حق در دنیا است، زیرا دعا رابط معنوی بین آفریدگار و آفریده و ریسمان پیوند دهنده‌ی میان عاشق و معشوق و وسیله‌ی ورود در دژ استوار حق تعالی است (۳۰) دعا؛ بذری است در زمینی به نام معرفت، که نتیجه آن تهذیب نفس است. دعا؛ جوشیدن چشمه‌ی «ربّنا» از کویر سینه‌های سوزان و جریان آن بر دشت‌های «استجابت» است. و آنچه (هیچ) ربا (همه) پیوند می‌دهد دعا است و حضرت امام بر همین موضوع عنایت ویژه‌ای داشته و فرموده‌اند: «این ادعیه‌ای که از ائمه (علیهم‌السلام) ما وارد شده‌اند برای تجهیز مردم بوده ... اشخاص وقتی که ادعیه را می‌خوانند قوت روحی پیدا می‌کردند و سبکبار می‌شدند و شهادت برای آنها آسان می‌گشت» (۳۱) «این ادعیه انسان را از این ظلمت بیرون می‌برد وقتی که از این ظلمت بیرون رفت انسانی می‌شود که برای خدا کار می‌کند.» (۳۲)

در ارتباط با نقش آفرینی ادعیه در صحنه و عرصه‌های متعدد زندگی فردی و اجتماعی انسان فرموده‌اند: «ائمه طاهرین، علیهم‌السلام، بسیاری از مسائل را با لسان ادعیه بیان فرموده‌اند. لسان ادعیه با لسان‌های دیگری که آن بزرگواران داشتند و احکام را بیان می‌فرمودند خیلی فرق دارد. اکثراً مسایل روحانی، مسایل ماوراء طبیعت، مسایل دقیق الهی و آنچه را مربوط به معرفت الله است، با لسان ادعیه بیان

- ۲۷- کتاب فرازهائی از ابعاد روحی، اخلاقی و عرفانی حضرت امام خمینی (ره)، ص ۷۲.
- ۲۸- فرازى از وصیت نامه سیاسی الهی حضرت امام (ره).
- ۲۹- تبیان - دفتر ۱۲ - ص ۱۸۹.
- ۳۰- تبیان - دفتر ۱۲ - ص ۱۸۸.
- ۳۱- همان - دفتر ۱۲ - ص ۱۹۱.
- ۳۲- کلمات قصار امام - ص ۵۲.

فرموده‌اند.» (۳۳)

حضرت امام در سیره ی قرآنی خود الگو گیری از سیره ی پیامبر (صلی الله علیه وآله) و ائمه اسلام (علیهم السلام) را مورد توجه و تأکید قرار داده و اینچنین فرموده‌اند:

«باید به آن سیره‌ای شبیه شوید که پیغمبر اکرم و ائمه اسلام (علیهم السلام) بین ما گذاشته‌اند با ادعیه شان مردم را دعوت می‌کردند؛ دعا می‌کردند و با دعا مردم را دعوت می‌کردند دعوت به توحید، دعوت به تهذیب نفس، دعوت به اعراض از دنیا.» (۳۴)

یکی از مهمترین رموز موفقیت امام خمینی (ره) توجه ویژه به ادعیه و زیارات و توسلات به امامان معصوم (علیهم السلام) بود به دو نمونه از این جلوه ی قرآنی امام توجه نمایید.

● دو نمونه

۱- در تمام مدت اقامت ایشان در نجف اشرف جز در موارد استثنایی، برنامه زیارت و دعای هر شبه ایشان هرگز ترک نشد. در اغلب ایام زیارتی در کنار قبر امام حسین (علیه السلام) بودند و در دهه ی عاشورا، هر روز زیارت عاشورای معروفه را با صد مرتبه سلام و صد مرتبه لعن می‌خواندند.

۲- امام مقتید به قرائت زیارت جامعه ی کبیره بودند در ۱۵ سال در نجف به طور مرتب در تمام شب‌ها، این دعا را می‌خواندند و در زمستان و تابستان این برنامه ایشان ترک نشد.

۵- امام و جلوه‌های صبر و استقامت قرآنی

یکی از واژه‌های کلیدی قرآن و یکی از جلوه‌های بارز اخلاق حسنه که در آیات متعدد قرآن کریم به آن سفارش شده و دارندگان آن مورد تشویق و تجلیل قرار گرفته‌اند (صبر و استقامت) است. خداوند در قرآن ما را به بهره گیری از صبر دعوت نموده: «استعینوا بالصبر و الصلوة» (۲۵) و «تواصوا بالصبر» (۲۶) و با ذکر آثار و برکات مطلوب

صبر و مقاومت و شکیبایی و صبر جمیل پیامبران و اولیاء الهی را برای

ما مثال زده تا مشمول بشارت‌های الهی بر صابرین شویم. ائمه هدی (علیهم السلام) ریشه صبر را ایمان و یقین به خداوند دانسته و شرط بالا رفتن ظرفیت را مقاومت و صبوری و ارتقاء ایمان و یقین به خدا قلمداد نموده‌اند.

حضرت امام خمینی به خوبی این خُلق حسنه را در لحظه، لحظه عمر شریفش به منصّه‌ی ظهور رسانده بود و با صبوری و پایداری و شکیبایی بر تحقق نظام مقدس اسلامی و تقویت و کمال آن کوشش نمود. آن بزرگوار در این ارتباط اینچنین فرموده است:

« باید صبر کرد، سفارش به صبر کرد. برای احقاق حق، صبر لازم است. اگر ما اسلام را می‌خواهیم و اگر قرآن کریم را می‌خواهیم که در این مملکت و ان شاء الله در ممالک دیگر، پیاده شود و می‌خواهیم که یک حکومت اسلامی داشته باشیم، باید همه، توصیه به حق کنیم و سفارش به حق کنیم». (۲۷)

در کلامی دیگر حضرت امام با اشاره به سیره‌ی قرآنی حضرت امیرالمؤمنین علی بن ابی طالب (علیه السلام) و سایر ائمه هدی (علیهم السلام) نقش مقاومت و صبوری آنها را برای حفظ اسلام اینچنین ذکر نموده‌اند:

«وقت که حضرت امیر (سلام الله علیه) به خلافت رسیدند گرفتاری‌هایشان بسیار زیاد بود. برای اینکه عهده دار مسائل بزرگ بودند که باید انجام بدهند، ولی معونه اش کم بود، مع نلک خوب مقاومت کردند و اسلام را ترویج کردند و به پیش بردند و ائمه (علیهم السلام) نیز همه شان یا در حبس یا در تبعید، یا در محاصره بودند. اینها یک چیزی بود که برای آنها از باب اینکه برای اسلام بود سهل بود». (۲۸)

● دو نمونه:

۱- در اوج خفقان ستم‌شاهی وقتی فرزند فرزانه و شایسته‌ی امام حاج آقا مصطفی به طور مرموزی به شهادت می‌رسد امام در برابر این رویداد جانکاه و غم‌بار، صبورانه و استوار مقاومت کرد و در سخنرانی

- ۲۲- کتاب جهاد اکبر - اثر امام - ص ۲۷.
۲۴- صحیفه نور - ج ۲۸ - ص ۲۷۶.
۲۵- قرآن کریم - سوره بقره - آیه ۱۵۳.
۲۶- سوره عصر - آیه ۴.
۲۷- تبیان - دفتر ۱۳ - ص ۱۷۷.
۲۸- همان - دفتر ۱۲ - ص ۲۵۴.

تاریخی خویش این حادثه سخت را از «الطاف خفی» الهی بر شمرد.
۲- پس از انفجار حزب جمهوری اسلامی و به خاک و خون کشیده شدن جمعی از بهترین یاران با وفای اسلام و انقلاب و ضرباتی که منافقین بر نیروهای حزب الهی وارد کردند، ایشان ضمن تجلیل از شهیدان، هرگز اشکی از دیدگان نمی‌ریزد و با صلابت و استقامت کم نظیر می‌فرماید: «بکشید ما را! ملت ما بیدارتر می‌شود» و داغ بروز غم، سستی، پشیمانی و ضعف را در سخت‌ترین شرایط بر دل‌های پر کینه دشمن برای همیشه باقی می‌گذارد.

امام، صبر و استقامت را لازمه‌ی رهبری می‌دانست و در این ارتباط چنین فرموده است:

(استقامت و صبر که لازمه‌ی رهبری انبیاء گرامی است به طور کامل در رسول اکرم (صلی الله علیه و آله) بود «فاستقم كما امرت» (۳۹) نهضت کن و استقامت کن و این دو در پیشبرد مقاصد بزرگ پیغمبر اسلام دخالت داشت. (۴۰) و باید اینچنین باشیم.»

۶- امام و جلوه‌های تواضع و فروتنی قرآنی در قرآن کریم آمده است: «واخفض جناحك لمن اتبعك من المؤمنین» (۴۱) یکی از مهمترین و برترین صفات اخلاقی و تربیتی، که قرآن بر آن تأکید دارد. تواضع و فروتنی است. تواضع سبب برتری و بلندی آدمی و برتری طلبی موجب سقوط به حضیض جهالت و شقاوت و باعث گرفتاری در بدبختی ابدی است.

حضرت امام خمینی (ره) به معنای واقعی کلمه «متواضع» بودند و با آن همه مقام و عظمت علمی و فقهی و ولایتی که چشم جهانیان را خیره کرده بود، خود را تنها یک طلبه خدمتگذار می‌دانست و با این همه خدمت به اسلام و احیاء قرآن و عترت، هیچ‌گونه حریمی و امتیازی برای خود قائل نبود و با کمال فروتنی و تواضع، خطاب به جوانان رزمنده‌ی جبهه‌ها می‌فرمودند:

«من دست و بازوی شما را که دست خدا بالای آن است می‌بوسم و بر این بوسه افتخار می‌کنم»

همچنین امام در نامه‌ای به نمایندگان مجلس فرموده است:

- ۳۹- سوره مدثر - آیه ۲.
- ۴۰- صحیفه نور - جلد ۶ - ص ۱۴۱.
- ۴۱- سوره شعراء - آیه ۲۱۵.
- ۴۲- کتاب فراهانی از ابعاد روحی، اخلاقی و عرفانی حضرت امام خمینی.
- ۴۳- همان.

«همه در فکر مردم باشید. اینان. بنده‌های خدا هستند و از من افضلند و محتمل است که از شما هم افضل باشند، چرا ما به فکر آنها نباشیم» (۴۲)

تواضع است دلیل رسیدگان به کمال که چون سوار به مقصد رسد، پیاده شود

۷- امام و جلوه‌های توکل قرآنی:

از جمله موضوعاتی که در قرآن کریم فراوان پرداخته و سفارش شده است مسأله توکل است. در برخی از آیات «توکل» از خصلت‌های والای مؤمنان شمرده شده و در قرآن «متوکلین» از محبوبین خداوند متعال تلقی شده‌اند.

توکل و اطمینان و واگذاشتن امور به قادر متعال از جمله صفات برجسته‌ی بندگان حق تعالی است. آنچه از تشویش؛ نگرانی و تردیدها نسبت به حال و آینده جلوگیری می‌کند و به انسان در کارها قوت قلب و اراده و گرمی در کارها می‌بخشد توکل و اطمینان خاطر به حضرت حق (جلّ و علّا) است.

یکی از بازترین صفات روحی امام، توکل و اطمینان خاطر بود و همه‌ی کسانی که امام را درک کرده‌اند

می‌دانند که در تمام فراز و نشیب‌ها و سختی‌های زندگی خود حتی دچار یک لحظه اضطراب و تزلزل نگردیده است و همیشه جازم، مصمم و استوار، باعث اطمینان سایرین و آرامش خاطر همگان می‌شد.

یک نمونه:

در جریان حمله بسیار حساب شده‌ی عراق به ایران، که در یک لحظه خیر دادند فرودگاه‌های ایران بمباران شد و همزمان هزاران تانک و نفر بر و توپ جنگی همراه صد هزار نظامی از سراسر مرز به ایران حمله نموده‌اند، اضطراب همه جا را فرا گرفت و تشویش و نگرانی دامنگیر مسولین گردید اما امام در کنار دهها احتمال در بازتاب این حمله‌ی غافلگیرانه فرمودند: «دزدی آمد و سنگی انداخت و رفت» و اینچنین با آرامی همه را آرام و تزلزل بوجود آمده را برطرف کردند. (۴۳)